

Nastavak sa str. 3

čemu je riječ i koliko je nešto slično primjenjivo na hrvatske prilike?

- Dobro ste primijetili. S razlogom sam spomenuo komisiju koju je vodio Joachim Gauck. No, ne zbog toga što je uspostavila zakonodavni okvir jer to tijelo takav zadatak nije moglo postići, nego jer u njoj vidim put kojim bi trebalo ići u Hrvatskoj. Treba imati na umu da se radi o tijelu koje je u Njemačkoj uspjelo ostvariti cilj kojeg smatram presudnim za uspjeh cjelokupnog procesa retribucije u Hrvatskoj, odnosno objektivnu i nepristranu uporabu dokumentacije tajne političke policije Istočne Njemačke. Komisija je uspjela najprije prikupiti, a potom i spriječiti političku zlorabu tih materijala, ponajviše jer je uspjela ishoditi snažnu političku potporu za svoje djelovanje i jer su je vodili stručnjaci koje nije zanimala dnevna politika. Upravo je to postignuće bilo ključno za kasnije pravosudne i medijske postupke retribucije u Njemačkoj.

U oštrm kontrastu s Njemačkom, u Hrvatskoj je nakon proljeća 1990. dokumentacija komunističkog režima različite provenijencije postala predmetom dnevno-političkog života, a posebno obračuna u vrhu vladajuće stranke. Nečija karijera često je dovođena u pitanje tendencioznim predstavljanjem djelovanja u razdoblju komunizma. Potom, pripadnici bivše nomenklature koji su došli na visoke pozicije u novom režimu također su iz jasnih razloga nastojali spriječiti potpuni uvid u tu dokumentaciju, posebice ako

Treba imati na umu da za istočnu i jugoistočnu Europu 1945. nije bilo nikakvo oslobođenje, nego zamjena jednog nedemokratskog sustava drugim. Da bi uništili jednog neprijatelja čovječnosti, zapadni saveznici su 1941. ušli u savez s drugim, jednako brutalnim, neprijateljem čovječnosti

se radilo o pojedincima odgovornima za kršenja ljudskih i građanskih prava. Bilo je i pojava da nositelji nedemokratskih tendencija suprotnog predznaka u svoje svrhe barataju podacima iz razdoblja komunizma. No, dnevno-političku instrumentalizaciju ipak smatram najvažnijim razlogom uslijed kojeg retribucija u Hrvatskoj nije započela.

Ipak, i uza sve navedeno, ja smatram da za ozbiljni početak nije kasno. Ekipa prekaljenih i nepristranih stručnjaka, uz snažnu političku podršku, trebala bi dobiti ovlasti prikupljanja i sređivanja spomenute dokumentacije. Kada bi ona završila posao, što podrazumijeva utvrđivanje dokumentarno utvrđene odgovornosti nekog pojedinca, pravosudni aparat imao bi u rukama materijal temeljem kojeg bi mogao započeti s kaznenim procesima.

Njemačka nas zbog svoje novije povijesti može dobro razumjeti. Nije mnogo prošlo od presude Perkoviću i Mustaću. Mogli bismo reći da nam je presuda dala putokaz i ohrabrenje. No je li moguće danas u Hrvatskoj otvoriti slične procese?

- Kako ja razmišljam, presuda Perkoviću i Mustaću od velike je potencijalne važnosti. Na žalost, tek je sud strane države pokazao kako bi se trebao odvijati pravosudni aspekt retribucije u Hrvatskoj. Koliko znam, tužiteljstvo je imalo ogromnih problema u dolasku do dokumentacije u naših arhivama i to kako zbog očekivanog podzemnog otpora posredno ili neposredno zainteresiranih pripadnika bivšeg sustava, tako i zbog već poslovičnih birokratskih blokada u Hrvatskoj. Inače, nije to prvi takav slučaj. Meni je, primjerice, potpuno nepojmljivo da dokument koji mi nije dostupan u našim arhivama mogu u cijelosti dobiti na internet stranicama jednog suda u Nizozemskoj. No, vratimo se na odnosni slučaj. Osim osude komunizma kao sustava koji se sa stvarnim ili potencijalnim protivnicima obračunavao represijom, presuda je važna zbog još jednog aspekta. Tek je jedan njemački sud pokazao hrvatskim elitama da zasluge iz prošlosti, primjerice, sudjelovanje u obrani Hrvatske 1990-ih, ne mogu biti opravdanje za zločine iz razdoblja komunizma. U tome vidim trenutak koji može pokrenuti stvar i u Hrvatskoj.

U kojoj mjeri je tema suočavanja s prošlošću i europska tema? Ima li samo

Hrvatska problema s totalitarističkim nasljedem?

- Današnja Hrvatska u mnogim je aspektima žrtva svoje nedemokratske prošlosti i bojim se da ćemo s problemima koje potencirate u pitanju još dugo suočavati. Oba totalitarna režima, i ustaški i komunistički, iako ne na isti način i ne s istim posljedicama, imali su za cilj uništenje ionako slabašne demokratsko-građanske kulture u Hrvatskoj. Uzmimo kao primjer položaj institucija u hrvatskom društvu danas. Povjerenje u njih je, počesto s razlogom, uvelike poljuljano. A to može imati upravo kobne posljedice. Jer

Povjerenje u institucije je uvelike poljuljano. A to može imati upravo kobne posljedice. Jer institucije su oličenje vladavine zakona i, kako totalitarni režimi umjesto vladavine zakona njeguju instrumentalizaciju zakona, nikakvo čudo da u današnjoj Hrvatskoj prevladava pravilo prešutnih i neformalnih dogovora umjesto na zakonu utemeljenih procedura

institucije su oličenje vladavine zakona i, kako totalitarni režimi umjesto vladavine zakona njeguju instrumentalizaciju zakona, nikakvo čudo da u današnjoj Hrvatskoj prevladava pravilo prešutnih i neformalnih dogovora umjesto na zakonu utemeljenih procedura.

U ozbiljnim državama Europe pitanje totalitarnog naslijeđa umnogome je prevladano. Tako da pojedinci i skupine koji zagovaraju bilo kakav oblik nedemokratskog ekstremizma jednostavno nemaju pravo legaliteta, ako hoćete i pravo glasa. Usudujem se reći da je pitanje odnosa prema nedemokratskim ekstremistima u takvim društvima stvar kućnog odgoja. Naravno, prevladavanje totalitarne prošlosti nije išlo lako niti bez problema, ali je ipak uglavnom učinjeno. Upravo navedena presuda Perkoviću i Mustaću na dojmljiv način govori o jednom društvu koje je izašlo iz „tamne“ prošlosti i društvom koje to (još) nije učinilo.

I danas se često spominje pojam „antifašizam“. Može li za izgradnju boljeg društva u temelju biti pojam koji se zasniva na protivštini i koji nije „za“, već protivan, usmjeren na sukob s nečim?

- Naravno da spomenuti pojam u Hrvatskoj predstavlja snažnu prepreku izgradnji boljeg društva kad se pod njim podrazumijeva samo i isključivo komunistička inačica antifasizma. Znae, ima nešto nelogično kad se primjerice kaže kako je Crvena armija oslobodila Poljsku 1944.! Ili, kad se kaže kako su partizani 1945. oslobodili Zagreb! Treba imati na umu da za istočnu i jugoistočnu Europu 1945. nije bilo nikakvo oslobođenje, nego zamjena jednog nedemokratskog sustava drugim. Da bi uništili jednog neprijatelja čovječnosti, zapadni saveznici su 1941. ušli u savez s drugim, jednako brutalnim, neprijateljem čovječnosti. Stoga pobjeda antihitlerovske koalicije u Drugom svjetskom ratu ima uočljivu karakteristiku „saveza s vragom“. To vrijedi

i za naše prostore. Žalosna je činjenica da danas u Hrvatskoj postoje iznimno utjecajne strukture koje za svaki postupak jugoslavenskog komunizma pokušavaju naći neko opravdanje. Ili, koje nam pokušavaju taj sustav prikazati kao umjereniji ili liberalniji od sovjetskog uzora. Pa Jugoslavija je bila država koja sve do propasti ljude slala u zatvor zbog ironično izgovorenog komentara ili nekoliko riječi izbrbljanih u alkoholiziranom stanju! Posebno je opasno da se pojedinci koji u biti propagiraju nezdravu jugoslavensku nostalgiju – zaboravljajući pritom da je hrvatski narod iz te države jedva živ izašao! – oblače u odijelo boraca za demokraciju i sl. Na takav način unose razdor u naše društvo što, bojim se, dovodi do pogubnih posljedica.

Hrvatski narod u svojoj povijesti nikada nije bio sklon ekstremizmima, nije težio ratu, osim ako mu nije bio nametnut, u svrhu obrane. Koliko ta činjenica živi u našoj javnosti? Treba li na nju više podsjećati, što je na poseban način zadaća povjesničara?

- Ne bih se složio s Vašom konstatacijom. Bilo je kod nas zagovornika nedemokracije svih provenijencija napretek, ali na svu sreću ni jedan takav pokret (s manjom iznimkom komunizma uslijed njegove dugotrajnosti) nije uspio privući masovnu podršku. Ratobornost je opet drugo pitanje, ali ostaje činjenicom da u XX. stoljeću u Hrvatskoj korijena nije uhvatio pokret koji bi propagirao agresiju na susjede. Koliko mi to prostor dopušta, ja u svom sveučilišnom radu nastojim uvijek upozoriti na opasnost nedemokratskog ekstremizma. Primjerice, uporno naglašavam činjenicu da su demokracije daleko manje sklone ratu ili najstrašnijem stanju u kojem se čovječanstvo može naći. Prema dostupnim podacima, ako je neka država diktatura ona je onda otprilike 15 puta sklonija upustiti se u projekt ekspanzije, nego ako je demokracija. Na ovo, smatram, treba uvijek i stalno podsjećati.

Mediji imaju važnu ulogu promocije društvenih zbivanja, oblikuju svijest ljudi. U kojoj mjeri otežavaju cijeli postupak raščišćavanja prijepora i upoznavanju istine novije povijesti, a na koji način bi joj mogli pridonijeti?

- Odgovornost medija zbog današnjeg stanja Hrvatske vrlo je velika. U prvom redu, jer su, uslijed očite želje za senzacionalizmom kao preduvjetom bolje prodaje, dopustili da kriterij zvučnosti umjesto kriterija stručnosti postane ključni čimbenik dolaska u javnost. Rezultat toga je preplavljenost društva odgovorima koji naoko objašnjavaju sve, a zapravo ne tumače ništa. Mediji su izravno odgovorni za nastanak brojne kaste tumača svega i svačega koji u javnost plasiraju varijante odgovora koje se temelje na krajnjoj redukciji uzroka nekog povijesnog događaja, čime se čini metodološka pogreška prvog reda. Pa kao glavni „stručnjaci“ nastupaju najobičniji prodavači magle. Također, medijska površnost u potpunosti je zamaglila razliku, barem kad je novija povijest u pitanju, između stručnjaka i svjedoka: ako se želi relevantno tumačenje nekog događaja onda ključnu riječ treba imati povjesničar koji se bavi tim razdobljem, a ne sudionik koji se ne bavi analizom odnosne dokumentacije. U tom smislu, mediji su samo odraz stanja štetne deprofesionalizacije našeg društva koja je uzela velikog maha.

HRVATSKO SLOVO

nudi Vam

1100 brojeva

HRVATSKOGA SLOVA

tvrdi uvez dvadeset i dva sveska

(1-50, 51-100, 101-150, 151-200, 201-250, 251-300, 301-350, 351-400, 401-450, 451-500, 501-550, 551-600, 601-650, 651-700, 701-750, 751-800, 801-850, 851-900, 901-950, 951-1000, 1001-1050, 1051-1100)

Narudžbe primamo na adresu:

HKZ-Hrvatsko slovo,

Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb, p.p. 558

e-mail: hkz.hrvatskoslovo@gmail.com

Tel: 003851 4814 965, Fax: 003851 6190 111

8. 450,00 kn - komplet 1-22

500,00 kn - po primjerku

+ PDV + poštarina

Uplate isključivo na žiro račun:

HKZ - HRVATSKO SLOVO d.o.o.

IBAN HR31 2340 0091 1001 49615

OIB 01074627909, MB 1364294